

Prenos matematične revije iz okvira mednacionalke

V reviji *Newsletter of the European Mathematical Society* je bil septembra objavljen članek [1]. Glavni uredniki revije *Journal of Algebraic Combinatorics* v njem opisujejo, kako so poleti 2017 kolektivno dali odpoved založbi Springer, izdajateljici revije. Obenem so že začeli priprave na izdajo nove revije *Algebraic Combinatorics*. Ta je začela izhajati januarja 2018. Novo revijo izdaja *Centre Mersenne*, ki je na Univerzi v Grenoblu v Franciji.

Pobudnik in organizator tega prenosa je bila ustanova *MathOA*. Sedež ima na Nizozemskem. Deluje šele zadnjih nekaj let in namerava nadaljevati s tovrstno aktivnostjo. Njen cilj je na podoben način dobiti več matematičnih revij, ki zadoščajo modelu *Pošten odprti dostop (Fair Open Access, FAO)*. Želijo zmanjšati število revij z ogromnimi naročninami in visokimi cenami za kopije člankov. Nudijo pravno in drugo pomoč. Prav izdajanje znanstvene literature je primer dejavnosti, kjer prosti trg ne deluje.

Financerji revij modela FAO so večinoma knjižnice. Osnovna načela modela FAO so:

- Revija ima pregledno lastniško strukturo; je pod nadzorom znanstvene skupnosti in ji služi.
- Pisci člankov obdržijo avtorske pravice.
- Vsi objavljeni članki so prosto dostopni in uporabljena je licenca, ki dovoljuje prosti dostop.
- Predložitev članka in objava nista pogojena s plačilom pristojbine s strani avtorja ali ustanove, ki ga zaposluje; prav tako nista pogojena s članstvom v ustanovi ali društvu.
- Vse pristojbine, plačane v imenu revije založnikom so nizke, pregledne in sorazmerne z opravljenim delom.

(Denimo, *Algebraic Combinatorics* avtorjem za lektoriranje zaračunava 7 evrov na stran.)

Take prehode je olajšal nov, prosto dostopni sistem revialnega urejanja OJS (*Open Journal Systems*). Centre Mersenne zagotavlja tudi zelo ugodno pridobitev DOI. Kratice pomenijo *Identifikator digitalnega objekta*. To je enolična oznaka elektronske publikacije in omogoča tudi lokacijo vira.

Financerji nove revije so bili *Foundation Compositio Mathematica* in francoske ter nemške knjižnične organizacije. Za knjižnice je taka podpora logična: drago naročnino nadomestijo z veliko cenejšo. Žal veliki založniki z vztrajanjem pri prodaji paketov, v katerih je veliko revij, precej uspešno blokirajo take varčevalne ukrepe.

Drugi način, da pridemo do nižjih cen revij, je dodatna finančna podpora obstoječim malim revijam, ki jih navdušenci izdajajo z minimalnimi stroški ob prostovoljnem delu. To je najcenejši in najboljši način, saj imajo te revije že ugled in ocene, kot je faktor vpliva [3]. Novo ustanovljene revije, tudi če so reinkarnacija vrhunskih, za to potrebujejo čas. Že pred leti so izraelski matematiki povedali, da izdajajo revijo, katere naročnina je ena desetina cene podobno obsežne in kakovostne komercialne revije.

V letu 2018 je začela delovati mreža prosto dostopnih revij – *Free Journal Network*. V njej je zdaj 24 matematičnih revij.

Nekateri (morda tudi neiskreno) izražajo strah, da tovrstne neodvisne revije ne morejo zagotoviti, da bodo članki dostopni tudi v prihodnosti. Vendar, ko so skoraj vsi uredniki zapustili Springerjevo revijo *K-Theory*, je ta kmalu propadla, nato pa je elektronski arhiv starih številka za več let izginil. Springer obvladuje okrog 12 odstotkov svetovnega trga znanstvenih publikacij in beleži visoke dobičke. Ker so članki v FAO revijah prosto dostopni, jih ljudje prenašajo na svoje računalnike in je tako zelo majhna verjetnost, da bi izginili.

Springer skuša obdržati revijo *Journal of Algebraic Combinatorics* pri življenju. Zaradi solidarnosti med algebraičnimi kombinatoriki pa je za glavnega urednika dobil po [2] le človeka brez člankov na tem področju in tudi bibliografije preostalih članov uredniškega odbora naj večinoma ne bi bile prepričljive. Mimogrede, glavni urednik take komercialne revije zasluži kakih osem do deset tisoč USD letno. Recenzenti, kot vemo, delajo zastonj. Zato vodilni avtor članka v EMS Newsletter poziva matematike, naj ne

opravljajo tovrstnega zastojnega dela za revije z oderuški naročninami in visokimi cenami za kopije člankov.

Visoke cene revij še bosebej prizadenejo vede s skromnim financiranjem, kamor sodi prav matematika.

Pojavile so se tudi nove komercialne založbe z bolj dostopnimi cenami. Primer je založba *Ubiquity Press*, ki jo je ustanovil University College London. Za prosto dostopne članke v svojih revijah zaračunava avtorju ali njegovemu delodajalcu okrog 500 EUR. To je še zmeraj manj kot pri nekaterih drugih revijah, ki jih izdajajo britanske univerze ali društva, in precej manj kot pri največjih založnikih. Ta vsota se lahko zmanjša ali pa avtorja oprostitjo plačila. V letu 2015 je recimo uredniški odbor lingvistične revije *Lingua* zapustil založbo Elsevier in začel novo revijo *Glossa*, ki jo zdaj izdaja Ubiquity Press.

Mimogrede, Ubiquity Press za elektronsko prosto dostopne knjige (brez papirne verzije) zaračunava avtorjem okrog 4000 do 9000 britanskih funtov, glede na obseg. To vključuje recenzijo, lektoriranje in indeksiranje. Zadnji dve postavki nista obvezni in se tako cena lahko zniža.

Prenos revije se lahko tudi zaplete, če so akterji brez poslovnih izkušenj. Opisano je bil primer, ko je skoraj celoten uredniški odbor zapustil velikega založnika in se kljub opozorilom dal prepričati, da »prehodno«
 novo revijo vodi v okviru podjetja enega od urednikov. Prehodna faza pa se ni in ni končala . . . Zdaj je večji del uredniškega odbora, bogatejši za novo izkušnjo, pomagal ustanoviti tretjo revijo, ki jo izdaja neprofitna založba.

Sicer pa so dobro pripravljeni prehodi praktično zmeraj uspešni, tudi če prejšnja revija morda ostane pri življenju.

Zanimiv primer je še *MSP*, neprofitna znanstvena založba s sedežem v kalifornijskem Berkeleyju, ki ima v nadzornem odboru več znanih matematikov. Prakticira *Zeleni odprti dostop*, *Green Open Access* [4], ki je še zmeraj prijazen. Avtor nima finančnih obveznosti. Revijo financirajo naročnine. Članki postanejo prosto dostopni po pet letih, avtor pa lahko na prosto dostopni *arXiv* takoj da verzijo s popravki po recenziji, vendar brez lektoriranja. Dodati mora še povezavo do končne verzije članka v reviji. Naročnina na *MSP*-jevo revijo z 2000 stranmi je okrog 800 USD za elektron-